

Werkplannen 2021

Regio Noordoost Brabant

Het jaarplan en begroting 2021 is nader uitgewerkt in concrete werkplannen voor de volgende programma's:

- a) Economie pag. 2
- b) Ruimte & Mobiliteit pag. 10
- c) Transitie Landbouw pag. 15
- d) Klimaatadaptatie pag. 20

De werkplannen zijn vastgesteld in de betreffende portefeuillehoudersoverleggen tijdens de regioday voor bestuurders op 10 december 2020. Deze werkplannen worden ter informatie voorgelegd aan de gemeenteraden en algemene besturen van de waterschappen. Zij hebben aangegeven meer gedetailleerd geïnformeerd te willen worden over de uitwerking van het jaarplan.

A. Werkplan 'Economie' 2021

1. Ambitie

In 2020 is de regionale samenwerkingsagenda "Richting 2030" verder geconcretiseerd in een regionale uitvoeringsagenda van provincie, regio, gemeenten, waterschappen en partners samen. Deze is nog niet helemaal af. Dit concept-werkplan 2021 bouwt verder op deze gemaakte afspraken/doelstellingen. Omdat het realiseren van deze doelstellingen altijd een meerjarenaanpak vraagt, kiezen we in het werkplan 2021 voor de prioriteiten van dat jaar.

De ambitie is om de regionale economie van Noordoost Brabant sterk te houden en verder uit te bouwen. Dit doen we door het accommoderen van bedrijvigheid en (bedrijf)investeringen die zorgen voor economische groei en meer werkgelegenheid. Daarnaast door het versterken van onze stads- en dorpscentra, opleidingen en innovatiefaciliteiten. Dit moet resulteren in ruimte voor nieuwe ondernemingen, meer innovatiekracht en doorstroming van talent.

In 2021 werken we met een aangepaste overlegstructuur, in de vorm van 3 nieuwe bestuurlijke kopgroepen: Ruimte & Economie, Economie & Agrifood en Economie & Arbeidsmarkt. We verdelen op die manier het werk over meer schouders en kunnen meer meters maken. We werken in deze kopgroepen samen met Stichting AgriFood Capital en het samenwerkingsverband Noordoost Brabant Werkt. De kopgroepen staan onder voorzitterschap van de portefeuillehouders Den Brok (Oss – kopgroep Economie & Ruimte), Jilisen (Land van Cuijk – Economie & Agrifood) en Van den broek (Boxtel – Economie & Arbeidsmarkt).

Specifiek zetten we in op de verdere versterking van de crossover agrifood – gezondheid, via voortzetting van het separate poho-overstijgende programma Voeding en Gezondheid, onder leiding van burgemeester Kees van Rooij (Meierijstad). Deze groeiende markt kan zorgen voor veel nieuwe banen en kan helpen in het oplossen van maatschappelijke problemen.

2. Jaarbegroting

De jaarbegroting bestaat uit een 'reguliere' inkomsten uitgaven binnen het economisch domein, daarnaast uit specifieke programma's, zoals de regionale subsidieregeling Economie en Innovatie en het meerjarige programma Arbeidsmigranten. Hieronder is een kosten- en inkomstenoverzicht opgenomen.

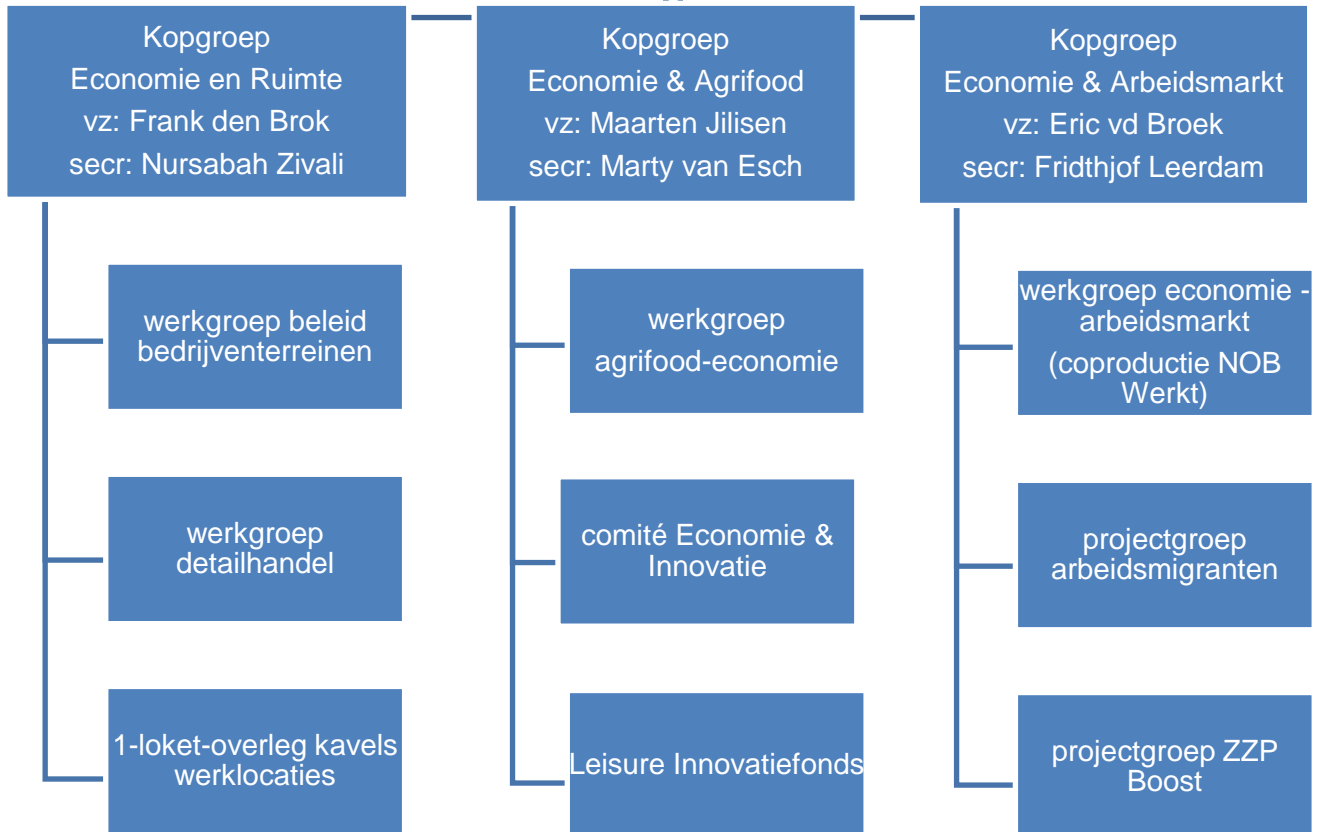
Kosten 2021		
Programma Economische Strategie	145.000	
▪ Voeding en gezondheid		65.000
▪ Werkbudget kopgroep Economie & Ruimte		7.000
▪ Werkbudget kopgroep Economie & Agrifood		7.000
▪ Werkbudget kopgroep Economie & Arbeidsmarkt		7.000
▪ Bijdrage aan regio-project ZZP Boost		22.500
▪ Expatcenter (meerjarig lidmaatschap)		25.000
▪ Website bedrijfskavelsnoordoostbrabant.nl		2.000
▪ Reserve		9.500
Programma Arbeidsmigranten	100.000	
Stichting Agrifood Capital	999.000	
Subsidieregeling Economie en Innovatie	475.000	
Internationale Samenwerking	25.000	
Totaal	1.744.000	
Dekking 2021		
Regiorekening	1.394.000	
Provinciale bijdrage Economie en Innovatie	300.000	
Provinciale bijdrage arbeidsmigranten	50.000	
Totaal	1.744.000	

3. Acties

In 2021 wil het poho Economie een aantal concrete resultaten boeken, verdeeld over de eerder genoemde deelterreinen Ruimte, Agrifood en Arbeidsmarkt. Daarom is onderstaande actielijst opgesteld. Deze actielijst is afgeleid van de regionale samenwerkingsagenda 'Richting 2030' (regio NOB, vastgesteld begin 2020), het regionaal Uitvoeringsplan 2021 – 2022 (regio NOB, conceptversie dd okt 2020) en de Regiodeal Noordoost Brabant (Rijk en regio NOB, medio 2020). Om extra vaart te maken, initieert het poho Economie drie bestuurlijke kopgroepen, zoals genoemd in paragraaf 1 van dit werkplan. Op de volgende pagina is in een organogram de organisatorische aanpak weergegeven.

Poho Economie

vz: Jan Goijaarts
secr: Piet Jan den Dikken

3.1. Economie & Ruimte

Prioriteitenlijst zoals opgesteld door bestuurlijke kopgroep Economie & Ruimte.

	Actie	Doelstelling	Rol poho
1	<p>Afspraken maken over vraaggerichte ontwikkeling bedrijventerreinen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Voortzetting afstemming vraaggerichte ontwikkeling bedrijfskavels - Komen tot regionaal vlekkenplan nieuwe bedrijventerreinen. (Binnen drie clusters: Oss / 's-Hertogenbosch, Uden / Meierijstad en Land van Cuijk.) - Regionale afspraken herstructurering en transformatie bestaande bedrijventerreinen. - Up-to-date houden digitaal loket bedrijfskavels <p>www.bedrijfskavelsnoordoostbrabant.nl</p>	<p>Uitbouw 1-loket-aanpak bedrijfskavels</p> <p>Regionaal vlekkenplan nieuwe bedrijventerreinen</p> <p>Regionale herstructurerings- en transformatie-agenda.</p> <p>Actuele website</p> <p>Bedrijfskavels Noordoost Brabant.</p>	Trekker
2	Actualiseren afspraken XXL-logistiek, verbonden met Omgevingsagenda, corridorstudie As 50, verstedelijkingsstrategie en Vijfsterrenlogistiek.	Nieuwe regio-agenda XXL-logistiek	Trekker
3	Afspraken maken over toekomstbestendige voorzieningenstructuur. Basis voor maatwerkoplossingen.	Komen tot agenda toekomstbestendige midsize centra, met toolbox (Regiodeal).	Trekker
4	<p>Afspraken maken over de aanpak van energietransitie op bedrijventerreinen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Circulair - Klimaat-adaptief - Ruimte voor energiewinning 	Realiseren toolbox voor gemeenten, om tot concrete projecten te komen. Best practises uitwisselen, leren van elkaar. Concretere invulling realiseren in 2021. 5 pilotprojecten in de regio gaan van start.	Trekker
5	Actualisering regionale detailhandelsvisie	Heldere spelregels afspreken. Helderheid rol retail adviescommissie. En wat als gemeentes zich niet aan de afspraken houden?	Trekker
6	Regionale leergang detailhandel	30 medewerkers gemeenten voltooien leergang	Trekker
6	Regionale verstedelijkingsstrategie	Leveren input – economische paragraaf	

3.2 Economie & Arbeidsmarkt

De bestuurlijke kopgroep Economie & Arbeidsmarkt heeft met programma NOB Werkt onderstaande gezamenlijke prioriteitenlijst gemaakt.

	Onderwerp	Actie Kopgroep Economie- arbeidsmarkt	Actie Noordoost Brabant Werkt	Bestuurlijk aanspreekpunt
1	Verbreding 1-loket met o.a. vragen over personeel	ntb	WSP/ Inge Willems	ntb
2	Reshoring	Nieuw leven inblazen	Betrokkenheid	Rien Wijdeven
3	Expat center	Intensiveren relatie en inzage activiteiten		Jan Hoskam
4	Gezamenlijke werkgevers benadering	Accountmanagement economie	Accountmanagement WSP / Inge Willems en MKB brede aanpak/ Jos van Asten	
5	Van werk-naar-werk pool	Samen met NOBW innovaties ontwikkelen	Regionaal mobiliteitsteam i.o./ Inge Willems	
6	Arbeidsmigranten	Aansluiting bij bestaande kopgroep	Deelname aan bestuurlijke kopgroep	Jan Goijaarts/ Eric van den Broek
7	ZZP-Boost	Naast financiering ook inhoudelijke betrokkenheid	Trekker. Zowel financieel als inhoudelijk betrokken	Menno Roozendaal en ...
8	Social return	Verbinding met NOBW	Trekker. Bepalend en initiatief nemend	Rien Wijdeven
9	Traineeprogramma voor behoud en aantrekken talent		Traineeprogramma i.s.m. AFC en provincie/ Jos van Asten	Ntb in combinatie met wonen

3.3 Economie & Agrifood

Prioriteitenlijst bestuurlijke kopgroep Economie & Agrifood. Inzet kopgroep is per actielijn bepaald op Versterken – Vermenigvuldigen – Versnellen – Verbinden. Accenten zijn kenbaar gemaakt via vetgedrukte tekst.

	Actielijnen	Inzet kopgroep / werkgroep	Rol kopgroep / bestuurlijk
1.	Regiodeal NOB <u> Sleutelprojecten:</u> 2.3 Agro Proeftuin de Peel - 3.1 AgriFood Innovation - 3.3 Circular Food Center - 3.6 Data gedreven Agrifood Regio <u>Verbindingsprojecten:</u> 2.1 Vitalisering buitengebied - Puzzelen met ruimte <u>Ondersteuningsprojecten:</u> 1.5 Voedseleducatieplan - 3.5 Pilot mestverwerking melkvee Oss	Versterken, vermenigvuldigen, versnellen en verbinden. Inzetten op: <ul style="list-style-type: none"> • Projecten promoten in eigen netwerken. • Het MKB koppelen aan de projecten • Oppakken spinoff-kansen • Verbreden en benutten bewezen resultaten 	Voortgang bewaken en verbindingen zoeken. Bestuurlijk trekker: Wouter Bollen

	<u>Kansrijke projecten:</u> 3.2 ODE Ontwikkel- en expertisecentrum voor duurzame Eiwitten - 3.4 Greentech Park Brabant		
2.	<p>Samenwerkingsagenda overheden Noordoost-Brabant</p> <p>Strategisch doel 2030 - Creëren van voldoende ruimte voor innovatie- en experimenteerruimte in de sectoren waar de regio sterk in is.</p> <p>Eerste stappen, o.a.: We experimenteren met ‘innovatietafels’ voor het mkb rondom bijzondere maatschappelijke opgaven, zoals een verantwoord voedselsysteem en het tegengaan van verdroging.</p> <p>We breiden experimenteerruimtes uit, zoals De Grasso in 's-Hertogenbosch, De Verspillingsfabriek in Veghel, de AgroProeftuin De Peel, Pivot Park in Oss en Greentechpark Brabant in Boxtel.</p>	<p>Versterken, vermenigvuldigen, versnellen en verbinden.</p> <p>Inzetten op:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opzetten structurele dialoog met MKB • Organiseren innovatietafels voor MKB • Crossovers agrifood en hightech, data en logistiek aanjagen • Pilotprojecten opschalen • Komen tot zichtbaar regionaal loket en één aanpak. 	<p>Koppelen aan actielijn 4 en 7.</p> <p>Uitvoering verder uit te werken.</p> <p>Bestuurlijke trekkers: Thom Blankers en Hans Vereijken</p>
3.	<p>Kopgroep Voeding en Gezondheid</p> <p>Ambitie: koploper op het gebied van waardevol voedsel en gezond leven, toekomstige voedsel-systemen en innovatieve business. Transitieopgave: (her)waardering van voeding en gezondheid om in 2030 te komen tot:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. consumenten, burgers en ondernemers die zich bewust zijn van de waarden van ons voedsel 2. onderwijs voor jongeren op het gebied van voeding en gezondheid 3. een duurzame, toekomstgerichte voedselsystemen, nieuwe businessmodellen en innovaties 4. een verspillingvrije regio, waarbij data een belangrijke input geeft. 	<p>Versterken, vermenigvuldigen, versnellen en verbinden.</p> <p>Inzetten op:</p> <p>Uitvoering van programma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voedseleducatie: omzetten Keukenbazen in permanent educatieprogramma in onderwijs • Ontwikkeling data-analyse-tools voedselverspilling. • Organiseren Expertmeeting voor bepalen focus • Onderdeel Regiodeal “Voedsel-educatieplan” 	<p>Koppelen aan actielijn 5. Actielijn raakt meerdere thema's (o.a. gezondheid). Uitvoering verder uit te werken (plan van aanpak)</p> <p>Bestuurlijk trekker: Jan Goijaarts * Kees van Rooij – adviseur (voorzitter kopgroep Voeding en Gezondheid)</p>
4.	<p>Regionale subsidieregeling Economie en Innovatie (i.s.m. provincie)</p> <p>MKB-ondernemers met innovatieve projecten op gebied van transitie landbouw, klimaat, energie en voeding &</p>	<p>Versterken, vermenigvuldigen, versnellen en verbinden.</p> <p>Inzetten op:</p>	<p>Koppelen aan actielijn 2 en 7.</p> <p>Voortgang en uitvoering bewaken</p> <p>Bestuurlijke trekkers:</p>

	gezondheid kunnen in aanmerking komen voor een subsidie. De Regio voert deze regeling uit namens de provincie Noord-Brabant.	<ul style="list-style-type: none"> Regeling meer bekend maken bij MKB ondernemers 	Thom Blankers en Hans Vereijken
5.	<p>FoodNL</p> <p>Samenwerking van de voedselregio's Greenport Regio Venlo, Regio Foodvalley en AgriFood Capital Noordoost-Brabant. De regio's zetten zich in voor systeem doorbrekende innovaties en een circulaire productie van voedsel door het aanjagen van bovenregionale samenwerking, o.a. in de belangrijke sectoren als hightech en datascience.</p> <p>De lobby in Brussel vindt plaats op dossiers als het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, regionaal beleid én regelgeving bij voedselkwaliteit en -veiligheid van de EU. Ook spannen de voedselregio's zich in om zo veel mogelijk investeringen naar zich toe te trekken. Het gaat om investeringen die met name nodig zijn om kringlooplandbouw mogelijk te maken, uitbraak van ziektes bij dieren zoveel mogelijk te voorkomen en antibioticagebruik bij dieren terug te dringen.</p>	<p>Versterken, vermenigvuldigen, versnellen en verbinden.</p> <p>Inzet kopgroep op te halen bij AgriFood Capital</p>	<p>Koppelen aan actielijn 3 Voortgang bewaken en verbinding leggen.</p> <p>Bestuurlijk trekker: Jan Goijaarts * Kees van Rooij - adviseur (voorzitter stuurgroep FoodNL)</p>
6.	<p>AgriFood Capital</p> <p>Versterking van het agrifood cluster in combinatie met Hightech, ICT/data en logistiek. Er zijn 5 opgaven benoemd:</p> <ol style="list-style-type: none"> Human Capital: Een leven lang ontwikkelen Ondernemerschap: Starten en Groeien Kennis & Innovatie: Nieuwe kennis, nieuwe bedrijvigheid Netwerken & Clusters: 'Local buzz' en 'global pipelines'. Communicatie & Positionering: Een sterk verhaal 	<p>Versterken, vermenigvuldigen, versnellen en verbinden.</p> <p>Inzet kopgroep op te halen bij AgriFood Capital om uitvoering van de opgave te versterken</p>	<p>Voortgang bewaken en verbinding leggen met samenwerkingsagenda NOB.</p> <p>Bestuurlijk trekker: Maarten Jilisen</p>
7.	<p>Ondernemerslift+</p> <p>OndernemersLift+ ondersteunt, faciliteert en stimuleert groei en innovatie voor ondernemers binnen het MKB in Noordoost-Brabant, bundelt de krachten</p>	<p>Versterken, vermenigvuldigen, versnellen en verbinden.</p>	<p>Ambassadeur Koppelen aan actielijn 2 en 4.</p> <p>Bestuurlijke trekkers:</p>

	van regionale partners in een professioneel actieprogramma en biedt ondersteuning op maat die cruciaal is in het creëren van groeikansen. www.ondernemersliftplus.nl	Inzet kopgroep op te halen bij Ondernemerslift+	Thom Blankers en Hans Vereijken
8.	Leisure Ontwikkelfonds Brabant Stimuleringsfonds voor ondernemers met vernieuwende, kwalitatief onderscheidende plannen voor de Brabantse vrijetijdssector. www.lofbrabant.nl	Versterken, vermenigvuldigen, versnellen en verbinden . Inzetten op: <ul style="list-style-type: none"> • Regeling meer bekend maken bij MKB ondernemers • Overlegtafel opzetten voor verbinding EZ en Toerisme. 	Ambassadeur en verbinding maken met EZ Bestuurlijk trekker: Martien Vromans

4. Capaciteit en jaarplanning

Het poho Economie wordt ambtelijk ondersteund door een secretaris en een programmaregisseur. Het poho-overstijgende programma Voeding en Gezondheid heeft een eigen programmamanager. Het gaat om de volgende begrote uren op jaarbasis:

Programma-regie Economie	Nursabah Zivali (Oss)	: 16 u / wk
Secretariaat poho Economie	Piet Jan den Dikken ('s-Hertogenbosch)	: 5 u /wk
Programmamanagement V & G	Rob Verpoort (Meerijstad)	: 16 u / wk

Overleg	Frequentie	Overlegvorm
Poho Economie	4x per jr	Besluitvorming en afstemming. 25 maart, 24 juni, 23 september, 2 december.
Bestuurlijke kopgroepen	4x per jr	Besluitvorming op deelterreinen. Vorbereiding besluiten poho Economie. Overleg: vijf weken voorafgaand aan elk poho.
Voorzitters-overleg bestuurlijke kopgroepen	2x per jr	Prioritering bestuurlijke agenda per half jaar. Kopgroep-overstijgende afwegingen maken. Strategie richting provincie (oa Economische Visie Brabant)
Themabijeenkomst	2x per jr	Langer stilstaan bij één onderwerp. Ruimte voor brainstorm, open discussie. Gesprek met / bezoek aan gasten / ondernemers.

5. Samenstelling bestuurlijke kopgroepen poho Economie

Kopgroep Economie en Ruimte

Voorzitter	Frank den Brok, Oss	
Secretaris	Nursabah Zivali, Oss	
Deelnemer	Eric van den Broek, Boxtel	
	Jan Hoskam, Den Bosch	
	Martien Vromans, Haaren	
	Gijs van Heeswijk, Uden	
	Rien Wijdeven, Bernheze	
	Peter Stevens, Boxmeer	
	Jan Goijaarts, Meierijstad	
Derden	Gedeputeerde Ronnes	

Kopgroep Economie en Agrifood

Voorzitter	Maarten Jilisen, Cuijk	
Secretaris	Marty van Esch, CGM	
Deelnemer	Martien Vromans, Haaren	
	Thom Blankers, Heusden	
	Jan Goijaarts, Meierijstad	
	Wouter Bollen, St Anthonis	
	Hans Vereijken, Landerd	
	Frank den Brok, Oss	
	Kees van Rooij, Meierijstad	Adviseur i.r.t. FoodNL en Voeding & Gezondheid
Derden	Roel Schutten, AFC	
	Gedeputeerde	
	Jules Goris, Regiodeal NOB	
	Huub Dormans, OL+	

Kopgroep Economie en Arbeidsmarkt

Voorzitter	Eric van den Broek, Boxtel	
Secretaris	Fridthjof Leerdam	
Deelnemer	Jan Hoskam, Den Bosch	
	Rien Wijdeven, Bernheze	
	Martijn Buijsse, Boekel	
	Anja Henisch, Grave	
Derden	Kees van Geffen, Oss	Programma NOB Werkt
	Gedeputeerde	

B. Werkplan Ruimte & Mobiliteit

Samen sterker maken wat sterk is!

Versterking van vitale leefomgeving, klimaat, een aantrekkelijk vestigingsklimaat en verstedelijkingsstrategie en duurzame bereikbaarheid zijn de thema's voor dit werkplan.

*Samen werken we aan
een regio*

*Waar het goed wonen,
werken en leven is*

Nu en in de toekomst

In 2020 is de Samenwerkingsagenda richting 2030 verder geconcretiseerd in een uitvoeringsplan en omgevingsagenda (voorheen regionale uitvoeringsagenda) van provincie, regio, gemeenten, waterschappen en partners samen. Deze is nog niet helemaal af. De regionale mobiliteitsagenda als deeltuitwerking zal in december 2020 tijdens de regioday wel vastgesteld gaan worden.

Dit zal zichtbaar zijn in het werkplan. Speerpunten voor 2021 zijn de uitvoering van de afgesproken acties, zoals experimenten, onderzoeken, investeringen en lobbytrajecten.

Ambitie

Het werkplan 2021 bouwt verder op eerder gemaakte afspraken/doelstellingen. Omdat het realiseren van deze doelstellingen altijd een meerjarenaanpak vraagt, kiezen we voor het werkplan 2021 voor de prioriteiten van dat jaar.

Centraal hierin staan de Omgevingsagenda Zuid NL (met het rijk en provincie), de regionale omgevingsagenda (met de provincie), NOVI-gebied de Peel (rijk, 2 provincies, 4 regio's en 2 waterschappen) en de regionale mobiliteitsagenda met de provincie. Het gaat daarbij niet alleen om de inhoud van de afspraken maar ook om de governance op de diverse schaalniveaus.

Om te werken aan de ambitie duurzame bereikbaarheid zijn vijf deelprogramma's gemaakt;

1. Duurzame bereikbaarheid en robuuste netwerken
2. Slimme en efficiënte mobiliteit
3. Veilige mobiliteit
4. Versterken vitale leefomgeving en klimaat
5. Versterken aantrekkelijk vestigingsklimaat en verstedelijkingsstrategie.

In de deelprogramma's zijn de beoogde resultaten, deelambities en subdoelen beschreven. Strategisch doel 2030: we verbinden Noordoost Brabant optimaal met de omliggende regio's. Binnen de regio zorgen we primair voor goede verbindingen voor fiets en (H)OV. We werken aan een verschuiving van het autogebruik naar fiets en (H)OV en we bundelen ruimtelijke ontwikkelingen. Dit past bij de VN-doelen 'innovatie en duurzame infrastructuur' (nr. 9) en 'veilige & duurzame steden' (nr. 11).

Speerpunten 2021:

- Doorontwikkeling samenwerking met rijk, provincie(s) en andere regio's (Omgevingsagenda Zuid NL, NOVI-gebied De Peel en regionale omgevingsagenda –en overleggen)
- Uitvoering geven aan regionale mobiliteitsagenda 2020-2023
- De verbinding met de RES-opgave en aanpak voor Noordoost-Brabant
- De versterking van de Regio Dealprojecten
- Het opstellen van een verstedelijkingsstrategie
- Een betere verankering van de samenwerking op wonen in de regionale samenwerking

Acties

N.B.: Veelal lopen de acties voor deze thema's langer dan een jaar

1. Het ontwikkelen van een regionale verstedelijkingsstrategie waarvoor 's-Hertogenbosch bestuurlijk trekker is.
2. Een analyse maken van de vitale toplocaties van de regio en de multimodale bereikbaarheid hiervan om de verschuiving van (vracht)auto naar andere vormen van mobiliteit te kunnen maken. Ook ter ondersteuning van aantrekkelijk vestigingsklimaat en behoud van talent.
3. Een analyse maken van een sterk regionaal (snel)fietsnetwerk als deeluitwerking van de multimodale bereikbaarheid van onze toplocaties.
4. Een visie ontwikkelen op type hubs (knooppunten) voor de regio/gemeenten als deeluitwerking van multimodale bereikbaarheid toplocaties maar ook met het oog op andere beleidsdoelen en functies.
5. Ontwikkeling van een programma gedeelde mobiliteit met als doel belangrijke voorzieningen voor iedereen bereikbaar te houden
6. Het opstellen van een uitvoeringsplan voor de mobiliteitsaanpak corridor A50 Nijmegen-Eindhoven (BO MIRT)
7. Het opstellen van een programma van slimme en efficiënte maatregelen als uitwerking van de krachtenbundeling Smart Mobility (rijk, provincie, regio)
8. Een bijdrage leveren aan de klimaataanpak en het schone luchtakkoord
9. Nadrukkelijk de afstemming en samenwerking zoeken op het gebied van (regionale) voorzieningen, bedrijventerreinen, woningbouw, detailhandel en investeringen in publieke voorzieningen.
10. Blijven afstemmen over werklocaties en detailhandelslocaties en daarbij nadrukkelijk rekening houden met het aanbod en met de beschikbaarheid van arbeidskrachten.
11. Het bieden van een platform voor transformatieopgaven.

De volledige uitwerking van alle acties leest u in het Uitvoeringsplan 1.0 en omgevingsagenda en het regionale mobiliteitsprogramma 2021. Deze staan geagendeerd onder 2.3 en 2.4.

Capaciteit

Er zijn drie regionale ambtelijke trekkers. Rian Snijder is de secretaris van het POHO Ruimte en Mobiliteit en programmaregisseuse mobiliteit. Samen met Linda IJsseldijk en Chris van Langevelde en twee collega's van de provincie vormen zij het ambtelijk agendateam. Linda IJsseldijk is programmaregisseuse ruimte en organiseert de werkgroep strategie. Rian Snijder en Chris van Langevelde zijn verantwoordelijk voor mobiliteit. Het agendateam organiseert samen het POHO en de regionale ontwikkeldag.

Met name voor het steviger profileren en agenderen van bepaalde acties is er onvoldoende capaciteit beschikbaar binnen dit programma. Er is wel voldoende capaciteit beschikbaar door de inzet van gemeenten, provincie en waterschap. De capaciteit van Rian en Chris is geen onderdeel van de begroting van de Regio. Zij worden gefinancierd door provincie en gemeenten samen voor het thema mobiliteit.

De begrote uren op jaarbasis:

Linda IJsseldijk	: 540 uren (detacheringsbasis gemeente Uden)
Rian Snijder	: 850 uren
Chris van Langevelde	: 800 uren
Regionale lobby	: Jules Goris
Verbinden ruimtelijke thema's	: vacature

Voor de financiering van de mobiliteitsacties geldt het volgende. De subregio's Gebiedsgerichte aanpak mobiliteit (GGA Noordoost en 's-Hertogenbosch) beschikken over een klein werkbudget voor cofinanciering of inhuur. De voorzitter is gemandateerd om inzet van het werkbudget goed te keuren.

Voor de provinciale bijdrageregeling mobiliteit stellen provincie en gemeenten een (meerjaren) regionaal mobiliteitsprogramma op. Dit is voor de cofinanciering voor projecten

die een aantoonbare bijdrage leveren aan de regionale opgaven in de regionale mobiliteitsagenda. Dit proces organiseren regio, gemeenten en provincie samen. Voor de analyse van vitale toplocaties doet dit programma een beroep op de middelen van Regio Noordoost Brabant, omdat deze analyse poho-overstijgend is en meerdere opgaven bedient. De kosten hiervoor zijn geraamd op € 100.000 exclusief bijdrage van de provincie. Rian Snijder en Chris van Langevelde werken namens en vanuit de betrokken gemeenten en provincie op basis van een GGA-samenwerkingsovereenkomst (gebiedsgerichte samenwerking verkeer en vervoer). Voor de regionale mobiliteitsagenda en de vertaling in programma wordt in 2021 gewerkt aan een nieuwe governance. Gemeenten leveren ambtelijke capaciteit voor de werkgroep strategie, het ambtelijk overleg verkeer en vervoer en verschillende werkgroepen, zoals data, het regionaal verkeersmanagement team, verkeersveiligheid, wonen en werken.

Financiën

Activiteit*	Beschrijving	Kosten Regio
Omgevingsagenda Zuid NL	Omgevingsagenda Zuid NL, procesfinanciering Totale kosten: € 200.000 (Rijk, provincies NB en L, regio's). Het betreft de regionale procesbijdrage of financiering van projecten	€ 12.500
Regionale omgevingsagenda	Actualiseren regionale omgevingskoers (Uitvoeringsplan 2.0) start Q3	€ 10.000
Afstemmen van ruimtelijke opgaven waaronder:	Analyse vitale toplocaties. Dit wordt op de markt gezet voor expertise, proces en ondersteuning van de gemeenten (excl. cofinanciering provincie € 50.000). Gevolgd door: <ul style="list-style-type: none"> Actualisatie regionaal woningbouwprogramma, bedrijventerreinen beleid en detailhandelsvisie, waaronder woningbouwprogramma. Doelgroeponderzoek behoud van talent om inzicht te krijgen in welke doelgroepen voor de regio van belang zijn. Om een beeld te krijgen wat nodig is om deze te behouden en wat dit vraagt van overheden 	€ 50.000 € 42.500**
Totaal		€ 115.000

* Financiële bijdrage aan Plan van Doorgaan van ontwikkeling NOVI-gebied de Peel is onderdeel van het werkplan Duurzame Leefomgeving.

** Dit zijn de kosten 2021. We verwachten dat in 2022 hiervoor aanvullend € 30.000 nodig is.

Planning van de acties (nog verder invullen in overleg met agendateam+ andere secretarissen)

Datum	Actie
2021	Omgevingsagenda Zuid NL Versie 1.0 begroot gereed eind april Versie 2.0 nog niet nader geconcretiseerd, zowel in vorm als in financiën
2021 Q1 t/m 2	Analyse vitale toplocaties als basis voor verstedelijking, woningbouwprogramma, mobiliteit, behoud van talent
Q3 start met doorloop in 2022	Actualisatie woningbouwprogramma, werklocaties, doelgroeponderzoek
2021 Q3 en Q4	Opstellen UP 2.0
2021 Q4	Start (uitvraag) Omgevingskoers/omgevingsvisie

2022	Actualiseren omgevingsvisie/omgevingskoers
25 maart 2021	Regiodag
24 juni 2021	Regiodag
23 september 2021	Regiodag
2 december 2021	Regiodag

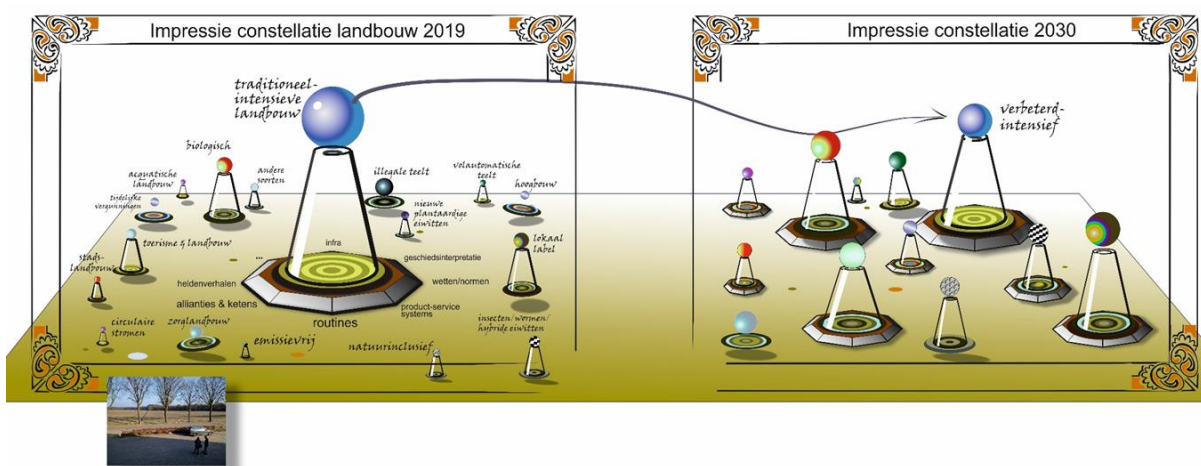
C. Werkplan 'Transitie van de landbouw' 2021

1. Ambitie

In 2020 is de regionale samenwerkingsagenda "Richting 2030" verder geconcretiseerd in een regionale uitvoeringsagenda van provincie, regio, gemeenten, waterschappen en partners samen. Deze is nog niet helemaal af. Dit concept-werkplan 2021 bouwt verder op deze gemaakte afspraken / doelstellingen. Omdat het realiseren van deze doelstellingen altijd een meerjarenaanpak vraagt, kiezen we in het werkplan 2021 voor de prioriteiten van dat jaar.

Het programma Transitie Landbouw is de afgelopen jaar ontwikkeld als een van de prioritaire thema's binnen de regionale samenwerking. Voor alle partners in de regionale samenwerking is het duidelijk dat de komende periode een transitie in de landbouw zal plaatsvinden. De huidige systemen hebben hun grenzen bereikt en een verandering is daarom onontkoombaar. Eind 2019 is daarom de volgende ambitie door de Kopgroep Transitie Landbouw vastgesteld:

'Op weg naar een toekomstbestendige voedselproductie die bijdraagt aan een goed woon-, werk- en leefklimaat in het buitengebied (zonder het streven naar een emissievrije veehouderij los te laten)'

Deze ambitie is nadrukkelijk toekomstgericht en richt zich enerzijds op het toekomstbestendig produceren van voedsel (de landbouw zelf) en anderzijds op de verbinding met andere ontwikkelingen en opgaven waar de regio voor staat (de integrale benadering).

2. Een korte terugblik op 2020

De PlanMER Mestbewerkingslocaties is in 2020 een belangrijk onderwerp van gesprek. Na de 1^e meer technische fase van de planMER zal in de komende periode ruimte komen voor het inhoudelijke gesprek over de mestbewerkingslocaties. Vanuit het programma Transitie Landbouw zijn we zowel bestuurlijk als ambtelijk actief betrokken bij dit proces.

De positionering van het programma Transitie Landbouw (als onderdeel van de brede regionale agenda) is in de samenwerking met andere overheden en regio's in 2020 verder ingevuld. Vanuit het IBP Vitaal Platteland zijn aanvragen van diverse proeftuinen beoordeeld. Eén daarvan is AgroProeftuin de Peel die een positief advies heeft ontvangen. Daarmee is de

co-financiering vanuit het Rijk en de provincie voor de komende twee jaren verzekerd. Ook de samenwerking binnen het NOVI-gebied de Peel is versterkt.

2020 stond ook in het teken van de Regeling Sanering Varkenshouderij. Door als gemeenten hierin samen op te trekken hebben we onze krachten en inzet kunnen bundelen. Door samen met andere regio's en provincie op te trekken zijn potentiële hobbels rondom termijnen van sloop verminderd en lijkt de regeling voor de regio tot een aanzienlijke sanering te leiden.

Ook aan het innovatiespoor is in 2020 doorgebouwd. Voor AgroProeftuin de Peel is naast de genoemde bijdrage uit het IBP Vitaal Platteland ook een bijdrage vanuit de Regiodeal Noordoost Brabant gerealiseerd. Daarmee is er voor 2021 en 2022 een wezenlijke versteviging voor deze proeftuin, zowel in personele zin als ook in ondersteuningsmogelijkheden voor innoverende boeren, burgers en andere betrokkenen.

Overigens zijn er vanuit de Regiodeal Noordoost Brabant diverse verbindingen met het programma Transitie Landbouw, bijv. AgriFoodInnovation, Datagedreven agrifoodregio, Aanpak stallen en weerbaarheid buitengebied, Puzzelen met ruimte in het buitengebied, Nieuwe perspectieven voor boeren, Direct energie uit mest en Ontwikkel- en duurzaamheidscentrum voor Duurzame Eiwitten (ODE).

Vanzelfsprekend is er veel meer gebeurt en gedaan in 2020, maar het gaat te ver om in dit werkplan een volledig beeld te presenteren.

3. Activiteiten in 2021

Voor 2021 is het belangrijk om voldoende aandacht en tijd te blijven hebben om de ambitie "om te komen tot een toekomstbestendige voedselproductie die bijdraagt aan een goed woon, werk- en leefklimaat in het buitengebied" verder uit te werken.

Ter ondersteuning hiervoor is onderstaand schema opgesteld, waarin het onderscheid is gemaakt tussen de twee delen van de ambitie (toekomstbestendige voedselproductie & bijdrage aan een goed woon-, werk- en leefklimaat in het buitengebied). Daarbij zijn drie sporen (sectoraal, ruimtelijk en bestuurlijk) onderscheiden. Dit schema biedt enige richting, maar vanzelfsprekend bevinden sommige activiteiten zich op het scheidsvlak tussen de delen van de ambitie en/of de sporen.

Aanpak	Toekomstbestendige voedselproductie	Goed woon-, werk- en leefklimaat in het buitengebied
Sectorale spoor		
Innovatie in de keten		Samenwerking aan landbouwvisies
Innovatie in de landbouw	Innovatie stimuleren o.a. via AgroProeftuin de Peel	PlanMER mest
Ruimtelijk spoor		
Sanering		
Ontwikkelingsopgave		Koppelkansen energie & klimaat
Bestuurlijk spoor		
Lobby		
Samenwerking		Gebiedssamenwerking de Peel (IBP) / NOVI de Peel
Kennisdeling		Kennisdelen & verwerven

In de bovenstaande schematische weergave zijn de belangrijkste activiteiten voor 2021 opgenomen. Deze zullen hieronder kort worden toegelicht. Overigens betekent dit niet dat andere activiteiten in 2021 niet (meer) zullen plaatsvinden, maar we kiezen er op dit moment nadrukkelijk voor om als programma Transitie Landbouw op deze activiteiten (extra) in te zetten.

Op allerlei niveaus wordt gewerkt aan het opstellen van “landbouwvisies”. Dit gebeurt op gemeentelijke en provinciale schaal, maar bijv. ook op nationale en Europese schaal. Vanuit het programma Transitie Landbouw hebben we niet de ambitie om een eigen regionale landbouwvisie op te stellen. Wel willen we nadrukkelijk **samenwerken aan landbouwvisies**. Daarom kijken we of er uit de bestaande visies gemene delers te vinden zijn, waarmee we de regio op de kaart kunnen zetten. Dit doen we door kennis en ervaringen te delen en vanuit de ambitie een ontwikkel- en/of afwegingskader te creëren waarmee anderen hun eigen landbouwvisie kunnen vormgeven.

Na de meer technische exercitie voor de **planMER Mestbewerkingslocaties** zal 2021 in het teken staan van het publieke debat over de mestbewerkingslocaties. We zien nu al dat zowel vanuit de politiek als vanuit de samenleving de interesse voor de planMER zich snel ontwikkelt. Door als partners in de regionale samenwerking met elkaar, maar nadrukkelijk ook met de provincie en de andere regio's op te trekken willen we gezamenlijk tot een gedragen afweging komen voor de mestbewerkingslocaties zodat er binnen de regio (en provincie) nu en in de toekomst voldoende ruimte ontstaat voor mestbewerking.

Vanzelfsprekend blijven we in 2021 actief inzetten op het **stimuleren van innovatie**. Daarbij is de verdere uitvoering van AgroProeftuin de Peel het centrale middel. Via onder andere deelname aan de Stuurgroep AgroProeftuin de Peel zorgen we ervoor dat we meesturen op de wijze waarop vanuit AgroProeftuin de Peel invulling wordt gegeven aan “kringlooplandbouw

in uitvoering” en de bijdrage hiervan aan het bereiken van onze ambitie. Daarnaast behouden we ruimte om vanuit het programma Transitie Landbouw zelf innovatieonderzoek te ondersteunen. Tenslotte zullen we in 2021 een tweede aanvraag voor middelen vanuit het IBP Vitaal Platteland voorbereiden om de innovatie gericht op de transitie van de landbouw verder te kunnen ondersteunen.

We zien ook **koppelkansen met energie & klimaat**. In 2020 zijn we hiervoor al gestart met een project rondom het thema sponswerking bodem. In 2021 onderzoeken we verder samen met andere programma's uit de regionale samenwerking hoe we hier verder op kunnen doorontwikkelen.

In de afgelopen periode heeft de **gebiedssamenwerking de Peel (IBP) / NOVI de Peel** voor het programma Transitie Landbouw bijv. via de financiële bijdrage uit het IBP aan AgroProeftuin de Peel al veel opgeleverd. In 2021 willen de samenwerkende partijen (gemeenten, regio's, waterschappen, provincies en Rijk) deze samenwerking verder versterken en vormgeven. Vanuit het poho Duurzame Leefomgeving worden hiervoor ook middelen ter beschikking gesteld. Vanuit het programma Transitie Landbouw is het belangrijk om te (blijven) kijken naar hoe we in samenwerking met de anderen meer van elkaar kunnen leren (door nog actiever informatie te delen over diverse innovatieve trajecten en processen) en samen kunnen optrekken om veranderingen te verwezenlijken.

Tenslotte vinden we het belangrijk om vanuit het programma Transitie Landbouw ervoor te zorgen dat de **kennisdeling en -verwerving** op regionale schaal zo sterk mogelijk is. Voor veel van de complexe opgaven waarmee we in de Transitie Landbouw te maken krijgen is specialistische kennis noodzakelijk. Dit is voor individuele gemeenten lastig te realiseren. Door hierin samen op te trekken kunnen we meer bereiken. Maar het gaat uiteindelijk ook om het vinden van (creatieve) oplossingen die we met elkaar kunnen en moeten delen. We denken hierbij voor 2021 bijvoorbeeld aan het onderwerp “nieuw mestbeleid” en het organiseren van een “innovatieloket voor gemeenten”, waar gemeenten kennis en ervaringen kunnen ophalen rondom bijv. nieuwe stalsystemen in relatie tot vergunningaanvragen. Maar ook om de kennis en ervaring uit de Regiodeal onderdelen zoals AgriFoodInnovation, Datagedreven agrifoodregio, Aanpak stallen en weerbaarheid buitengebied, Puzzelen met ruimte in het buitengebied, Nieuwe perspectieven voor boeren, Direct energie uit mest en Ontwikkel- en duurzaamheidscentrum voor Duurzame Eiwitten (ODE) met elkaar te delen.

4. Begroting 2021

In de jaarbegroting sluiten we zoveel mogelijk aan op de hierboven genoemde activiteiten voor 2021.

In deze begroting is niet de complete begroting van AgroProeftuin de Peel (circa € 1,0 M in 2021) opgenomen. Door de bijdragen vanuit Regiodeal en IBP Vitaal Platteland zou dit een sterk vertekend beeld geven. Wel is de bijdrage vanuit het programma Transitie Landbouw aan AgroProeftuin de Peel voor 2021 opgenomen.

Vanuit de reguliere begroting van de Regio Noordoost Brabant wordt voor 2020 in totaal € 79.500 gevraagd voor het programma Transitie Landbouw. Daarmee kunnen de activiteiten zoals hierboven worden genoemd uitgevoerd.

Onderwerp	Bedrag
Samenwerken aan landbouwvisies	€ 15.000
Innovatie stimuleren (onderzoek en samenwerkingsprojecten)	€ 15.000
Innovatie stimuleren (AgroProeftuin de Peel)	€ 32.000
Kennis delen & verwerven (o.a. nieuw mestbeleid)	€ 5.000
Kennis delen & verwerven (o.a. innovatie loket gemeenten)	€ 7.500
Lobby & samenwerking (training)	€ 5.000
Totaal	€ 79.500
Extra Ontwikkelbudget Transitie Landbouw	€ 90.000

In 2020 is via een “collecteronde” € 90.000 voor het programma Transitie Landbouw opgehaald. Door diverse omstandigheden is in 2020 nog geen aanspraak gemaakt op deze middelen. Dit betekent dat het programma Transitie Landbouw naast de begrote € 79.500 nog over een **Ontwikkelbudget Transitie Landbouw** beschikt. Uit dit ontwikkelbudget kunnen in 2021 eventueel aanvullende activiteiten en/of projecten worden gefinancierd.

5. Capaciteit en jaarplanning

Het programma Transitie Landbouw wordt ambtelijk ondersteund door een secretaris en een programmaregisseur. Het gaat om de volgende begrote uren op jaarbasis:

Programmaregisseur:	Liesbeth de Theije (waterschap Aa & Maas)	18 u / week
Secretaris:	Mechie Beurskens (gemeente Sint Anthonis)	4 u / week
Ondersteuning planMER:	Peter Broekmans	4 u / week

De Kopgroep Transitie Landbouw heeft Wouter Bollen (gemeente Sint Anthonis) als voorzitter. Hij neemt samen met Ben Brands (gemeente Landerd) deel aan de Stuurgroep AgroProeftuin de Peel. Hij neemt samen met Marnix Bakermans (gemeente Landerd) deel aan de Stuurgroep Zuidoostelijke zandgronden (IBP en NOVI). Ook neemt hij samen met Marnix Bakermans (gemeente Landerd) en David Solez (gemeente Cuijk) deel aan het Bestuurlijk Overleg Transitie Landbouw (provincie).

D. Werkplan ‘Klimaatadaptatie’ 2021

‘Uitvoering in verbinding’

1. Het programma

In het programma Klimaatadaptatie van de Regio Noordoost-Brabant werken de regionale partners samen om de regio klimaatbestendig te maken. De belanghebbenden van het programma zijn de bewoners, bedrijven en natuur in de regio. De samenwerkende partners in 2020 zijn ambtenaren en bestuurders van de 17 gemeenten, 2 waterschappen, 3 werkeenheden, de provincie, het Rijk en de Regio Noordoost Brabant. Het programma is ondersteunend aan de uitvoering van de vele eigen activiteiten van de partners, zonder deze te sturen. De rol van de regio is om de regionale samenwerking voor klimaatadaptatie bij de uitvoering van concrete maatregelen door de partners te vergemakkelijken. Deze notitie biedt inzicht in:

- Meerwaarde, kenmerken, organisatie en speerpunten
- Lopende en geplande activiteiten van het programma: heel concreet voor 2021, met een doorkijk naar de jaren ‘22 en ’23.
- Budgettering en financiering

Meerwaarde van het programma:

- Kennisuitwisseling en professionalisering: samenwerking in vernieuwende projecten, kennisuitwisseling met een directe link naar **uitvoeringsprojecten via pilots en voorbeelden**
- Kennisontwikkeling: toepasbaar voor de regionale partners maken van beschikbare kennis over **effectiviteit en uitvoering van maatregelen**
- Communicatie en versterking draagvlak: kennis verspreiden over **goed onderbouwde keuzes en effectiviteit van maatregelen**

Een overzicht van de resultaten van het lopende programma wordt gegeven in de notitie ‘Terugblik Klimaatadaptatie NOB – Contouren samenwerking 21 -23’ (juli 2020). Verderop vindt u onder ‘projecten’ een korte samenvatting hiervan.

Kenmerken van het programma:

1. **Ondersteunend aan de uitvoering** van maatregelen door de partners
2. **Vraag-gestuurd**: de behoeften en wensen van de partners zijn bepalend voor de inhoud van het programma
3. **Verbindend**: tussen professionals, belanghebbenden en bestuurders, in samenhang met andere transities (energie, landbouw) en ontwikkelingen (verstedelijking, woonklimaat) in de regio
4. **Dynamisch**: We programmeren dynamisch met een jaarlijkse bijsturing en aanscherping van de activiteiten.
5. **Dienstverlenend** aan de partners, die hierdoor hun werk efficiënter en effectiever kunnen uitvoeren.

2. Monitoring en verantwoording

Onze partners zijn steeds meer aan de slag met concrete uitvoering. Om nog scherper dan nu te de meerwaarde van het programma voor de uitvoering te monitoren gaan we in 2021

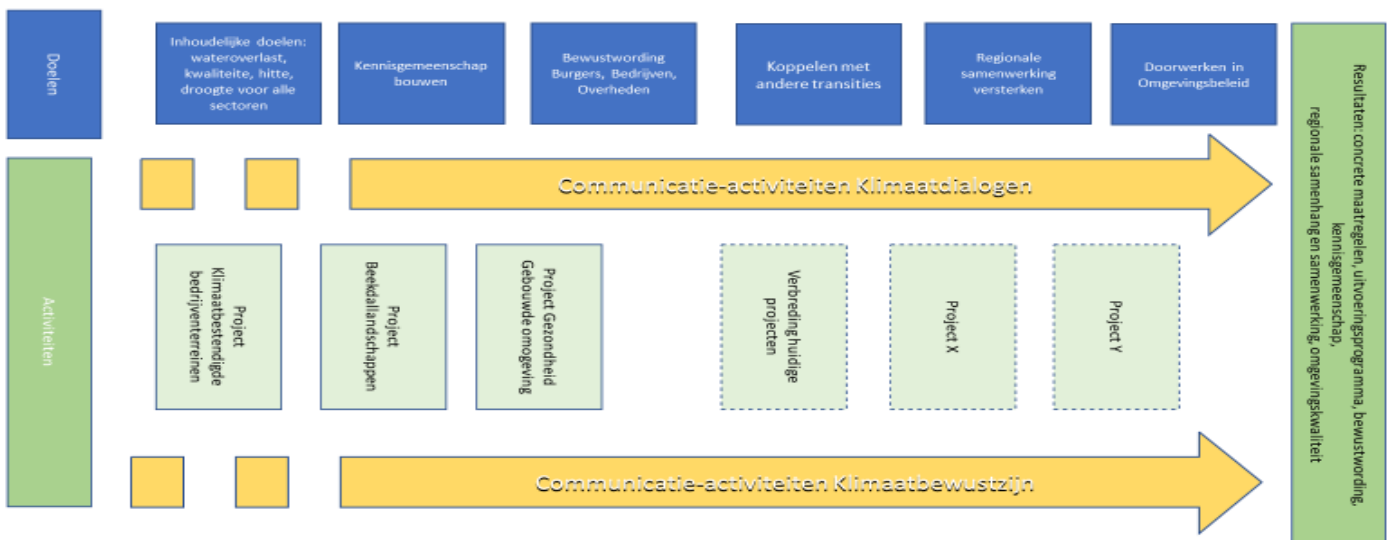
enkele aansprekende en concrete indicatoren benoemen. Zodat we helder over de voortgang en resultaten van het programma kunnen communiceren en verantwoording over de bestede middelen kunnen afleggen. Ook denken we na over effectieve manieren over de opbrengst van het programma te communiceren met raadsleden.

Motto 2021 – 2023: ‘Uitvoering in verbinding’

Het programma is in de afgelopen jaren ‘organisch’ gegroeid vanuit de behoefte om samen te werken op het thema klimaatadaptatie. In deze jaren is het programma ‘volwassen geworden’. Geleerd is dat het programma echt meerwaarde levert met activiteiten die dicht bij de uitvoeringspraktijk liggen en deze ondersteunen. Door samen aan vernieuwende projecten te werken die als voorbeeld voor collega’s kunnen dienen. Zo is een regionale professionele gemeenschap ontstaan, waarin mensen elkaar makkelijk kunnen vinden. Kennis in ‘hapklare brokken’ klaarleggen voor de uitwerking en daarover nog intensiever dan we al deden met elkaar en de belanghebbenden communiceren om zo de uitvoering van concrete maatregelen te versnellen. Want dat is waar het om gaat!

3. Organisatie

Het programma omvat 5 projecten die in onderlinge samenhang worden uitgevoerd door projectteams van ambtenaren van onze partners, die zich laten ondersteunen door adviseurs. Regie op deze activiteiten vindt plaats door een programmaregisseur vanuit de regio. Bestuurlijke inbedding is er in de Kopgroep Klimaat, Natuur en Landschap. In de nu lopende periode is het programma ‘organisch gegroeid’ vanuit de behoeften van de partners. In 2021 gaan we de samenhang en samenwerking tussen de verschillende projecten en processen in het programma versterken zodat de effectiviteit in het bereiken van de doelgroepen wordt verhoogd.

Figuur 1: programma-organisatie vanaf 2021

4. Overzicht projecten

Het project **Klimaatbewustzijn**, gericht op gedragsverandering en acties bij inwoners wordt alom gewaardeerd vanwege ondersteuning van concrete initiatieven, de regelmatige nieuwsbrieven, ondersteuning bij de regioconferenties en bundeling van kennis in een Klimaatwarenhuis. We gaan de samenwerking (aftappen en verspreiden kennis) met de inhoudelijke projecten in 2021 versterken.

- Activiteiten voor 2021: educatiemateriaal; 25 tuinen onderhoudsvrij, communicatie bovenlokaal;
- Activiteiten 2022 – 2023: uitvoeren communicatiestrategie; door ontwikkelen klimaatactiemateriaal en online klimaatwarenhuis.

Het project **Verdieping Stresstesten en Regionale Risicodialogen** heeft in 5 werkpakketten n als regiobrede resultaten opgeleverd: een Inkoopstrategie Stresstesten, Bouwstenen Klimaatadaptatie in de omgevingswet, organisatie regioconferenties, inzetmodule Overstorten opgeleverd:

- Activiteiten 2021: klimaatdialogen met verschillende doelgroepen, in nauwe samenwerking met het werk dat wordt gedaan in de hieronder beschreven inhoudelijke projecten
- Activiteiten 2022 – 2023: doorvertaling naar de gemeentelijke klimaatadaptatiestrategieën, ontwikkelen leergemeenschap.

Het project **Klimaatrobuuste Beekdallandschappen**, getrokken door de waterschappen, levert praktijkgericht kennis op wat 'klimaatrobuust' betekent, heeft agrariërs direct bevestigd naar hun belangen in de herinrichting van beekdalen zet en in gedetailleerde studies op een rij wat verdienmodellen zijn om de stap naar praktijk en realisatie te zetten.

- Activiteiten 2021: verkenning instrumenten, doorvertaling naar omgevingsvisie, onderbouwing verdienmodellen boeren;
- Activiteiten 2022 – 2023: inrichtingsaspecten klimaatbuffers in overgangsgebieden en landschappelijke laagtes

Klimaatadaptieve bedrijventerreinen is een project dat in samenwerking met Zuidoost Brabant tot stand is gekomen en met concrete pilots in maart 2020 van start is gegaan (nu met vertragingen vanwege de Corona-crisis).

- Activiteiten 2021: onderzoek planologische instrumenten, pilots vergroening bedrijventerreinen;
- Activiteiten 2022 – 2023: community of practice van bedrijventerreinen.

Gezonde inrichting van de bebouwde omgeving (start in 2021) is een project waarin we met specifieke gebieden en doelgroepen kennis beschikbaar gaan stellen en in gesprek gaan over groene en klimaat-adaptieve maatregelen.

- Activiteiten 2021: onderzoek effectieve maatregelen, kennisdeling;
- Activiteiten 2022 – 2023: regionale hitteplannen, presentatie afspraken klimaatbestendig bouwen.

Versterking Sponswerking Bodem (verkenning 2021). Momenteel loopt een project met een beperkte scope. Door verschillende partners is aangegeven dat het goed is te verkennen of een project kan worden ontwikkeld met een bredere scope, gericht op samenwerking in het landelijk gebied. Dat gaan we in 2021 doen, in samenspraak met het programma Landbouwtransitie van de regio.

5. Programmamanagement

Het programma heeft een programmaregisseur die met de projectleiders en hun teamleden zorgt voor samenhang in het programma. Concreet gaat het om de volgende activiteiten

- kennisuitwisseling en samenwerking tussen partners en projecten bevorderen en organiseren
- ondersteuning uitvoering projecten;
- voorbereiden bestuurlijke overleggen
- monitoring voortgang en verantwoording;
- bevorderen intensivering van de in- en externe samenwerking
- ondersteuning realiseren meerjarige financiering;
- afstemming en koppeling met andere programma's en programma's

6. Overige inspanningen: koppeling met aanpalende programma's en projecten

We zijn actief de koppeling en samenwerking met andere lopende en voorgenomen projecten en programma's aan het zoeken. Klimaatadaptatie staat nooit op zich in de ruimtelijke ontwikkeling en het omgevingsbeleid. Er liggen volop kansen om In 2021 willen we onderzoeken of het haalbaar is deze koppelingen blijvend vorm te geven. Het programma kan aan slagkracht winnen door 'aan tafel te zitten' bij deze processen en projecten en te borgen dat klimaatadaptatie hierin wordt meegenomen. Voldoende ambtelijke- en programmamanagement-capaciteit is hiervoor een voorwaarde.

- Project Koppelkansen RES: de programmamanager neemt actief deel aan de werkgroep koppelkansen van de Regionale Energietransitie.
- Project Puzzelen met Ruimte van de Regiodeal. In dit project gaat het erom tot een heel praktische manier van samenwerken in gebiedsprocessen te komen waarin verschillend opgaven bij elkaar komen.
- Programma Landbouwtransitie van de Regio. In het kader van de uitvoeringsagenda onderzoeken hoe de koppeling kan worden vormgegeven.

7. Benodigde middelen

De projecten worden georganiseerd en uitgevoerd door ambtenaren van de deelnemende partners in het programma. Zij laten zich daarbij ondersteunen door experts van adviesbureaus en kennisinstellingen.

On onderstaande tabel bevat het financiële overzicht van de zes projecten. Voor alle projecten zijn factsheets opgesteld en worden momenteel projectvoorstellen uitgewerkt met concretisering voor 2021 en een doorkijk voor de jaren daarna.

Project	Looptijd en status	Projectleider/Duo	Bestuurlijke trekker	Omvang in €
1 Verdieping Klimaatstresstesten	2020 – 2023	Fridthjof Leerdam en Tim Verhagen	Toine van de Ven (wethouder Vught)	2021: € 100.000 2022: € 50.000 2023: € 50.000
2 Robuuste beeklandschappen	2020 - 2023	Twan Tiebosch en Marlie van Santvoort	Jos van den Boogaart (wethouder Mill en Sint-Hubert)	2021: € 33.333 2022: € 33.333 2023: €33.333
3 Klimaatbewustzijn	2020 - 2023	Gisela Berkers en Martine Beuken-Greben	Mike van der Geld (wethouder Den Bosch)	2021: € 75.000 2022: € 65.000 2023: €65.000
4 Klimaatadaptieve bedrijventerreinen (*)	2020 - 2021	Roel Wouters, Freya Macke, Eric Hendrickx	Harry van Rooijen (wethouder Meierijstad)	2021: budget al beschikbaar 2022: n.t.b. 2023: n.t.b.
5 Gezonde leefomgeving	Projectvoorstel 2021 – 2023	Dirk van Helvoirt en Twan Tiebosch	n.t.b.	2021 : €25.000 2022: €25.000 2023: €25.000
6 Bodem als spons (**)	Projectvoorstel 2021 - 2023	n.t.b.	n.t.b.	2021 – 2023 : n.t.b.
Benodigde middelen Totaal 2021 – 2023 €580.000,-				

(*) Klimaatbestendige bedrijventerreinen heeft financiering tot eind 2021.

(**) De verkenning voor bodem als spons wordt in 2021 gestart. Daarna worden de financiële middelen bepaald.

8. Samenwerkingspartners en financiering

De Regio Noordoost Brabant vervult het overkoepelende programmamanagement. In het jaarplan 2019 - 2020 van de Regio Noordoost Brabant zijn 80.000 euro per jaar aan eigen middelen gereserveerd voor het overkoepelend programmamanagement. Voor het werkprogramma 2021 – 2023 gaan we uit van gelijkblijvende bedragen per jaar

Voor 2021 gaan we uit van financiering van de werkeenheden van 25.000 euro per jaar (zelfde bedragen zijn voor 2022 – 2023 gereserveerd). Momenteel verkennen we de volgende aanvullende samenwerkingen waarbij we per opgave telkens het passende schaalniveau en de verbinding met andere schaalniveaus zoeken, in overleg met onze partners:

- Provincie (Klimaatvisie en Programma Water), in relatie met het uitvoeringsprogramma Zuid-Nederland
- Impulsregeling Klimaatadaptatie van het Nationaal Programma Ruimtelijke Adaptatie
- Bijdragen aan specifieke projecten van de waterschappen Aa en Maas en De Dommel, Regiodeal
- Bijdragen aan specifieke projecten van andere organisaties (zoals in het huidige programma door twee gemeenten in de regio Zuidoost-Brabant)

Op termijn zijn er wellicht mogelijkheden voor aanvullende samenwerkingen met:

- Deltaplan Hoge Zandgronden 2022-2027
- NNB gelden Stikstof (rijk)
- EU-projecten op het gebied van klimaatadaptatie